

Sotkamo 2018

Uutelan kaivoksen suunnittelualueen
arkeologinen inventointi

Näkymä Uutelan avolouhokselta koilliseen.

Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz 29.6.2018

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Sotkamossa Uutelan kaivoksen laajennuksen suunnittelualueella. Maastotyön suorittivat FM Jaana Itäpalo ja FM/MA Hans-Peter Schulz 25.5.2018. Työn tilaajat ovat Mondo Minerals B.V. Branch Finland ja Pöyry Finland Oy.

Suunnittelualue sijaitsee Sotkamon keskustasta n. 23 km lounaaseen. Selvitysalueen laajuus oli n. 217 hehtaaria. Ennen inventointia alueelta ei ollut tiedossa arkeologisia kohteita. Lähimmät muinaisjäännökset sijaitsevat n. 7-10 kilometrin etäisyydellä ja ne ovat lähinnä tervahautoja. Kajaanin puolelta n. 11 km luoteeseen tunnetaan autioitunut 1800-luvun torpan paikka ja n. 12 km lounaaseen lapinpatoja.

Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita. Alueelle on perustettu 1800-luvulla Talvivaaran ja Timolan torpat. Timolan torpan paikka on nykyäänkin rakennettua ja Talvivaaran torpan paikka on hävinnyt.

Sisällysluettelo

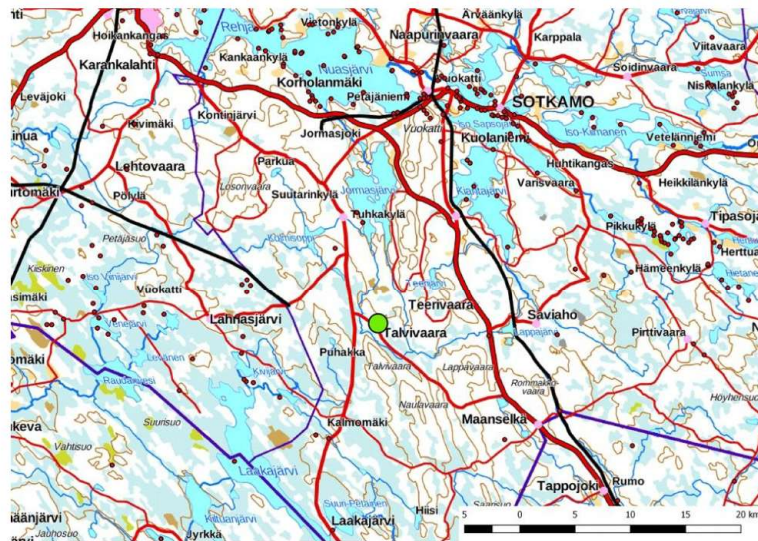
S.

1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	3
2.2. Menetelmä.....	4
3. Maisema ja topografia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	8
5. Tulokset.....	10
6. Aineistoluettelo.....	10

1. Perustiedot

Selvitysalue: Uutelen kaivoksen laajennuksen suunnittelualue, yhteensä n. 217 ha
Tilaaajat: Mondo Minerals B.V. Branch Finland ja Pöyry Finland Oy
Laji: osainventointi
Kenttätyöaika: 25.5.2018, yhteensä 2 päivää.
Karttanumerot: TM35-lehtijako MML Q5142L (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako MML 334406 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 197,50-235 m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: -
Inventointilöydöt: -
Aiemmat tutkimukset: -

Taustakartta Mml/2018

Inventointialue vihreän ympyrän kohdalla. Tunnetut arkeologiset kohteet punaisena ympyränä, kohdetiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

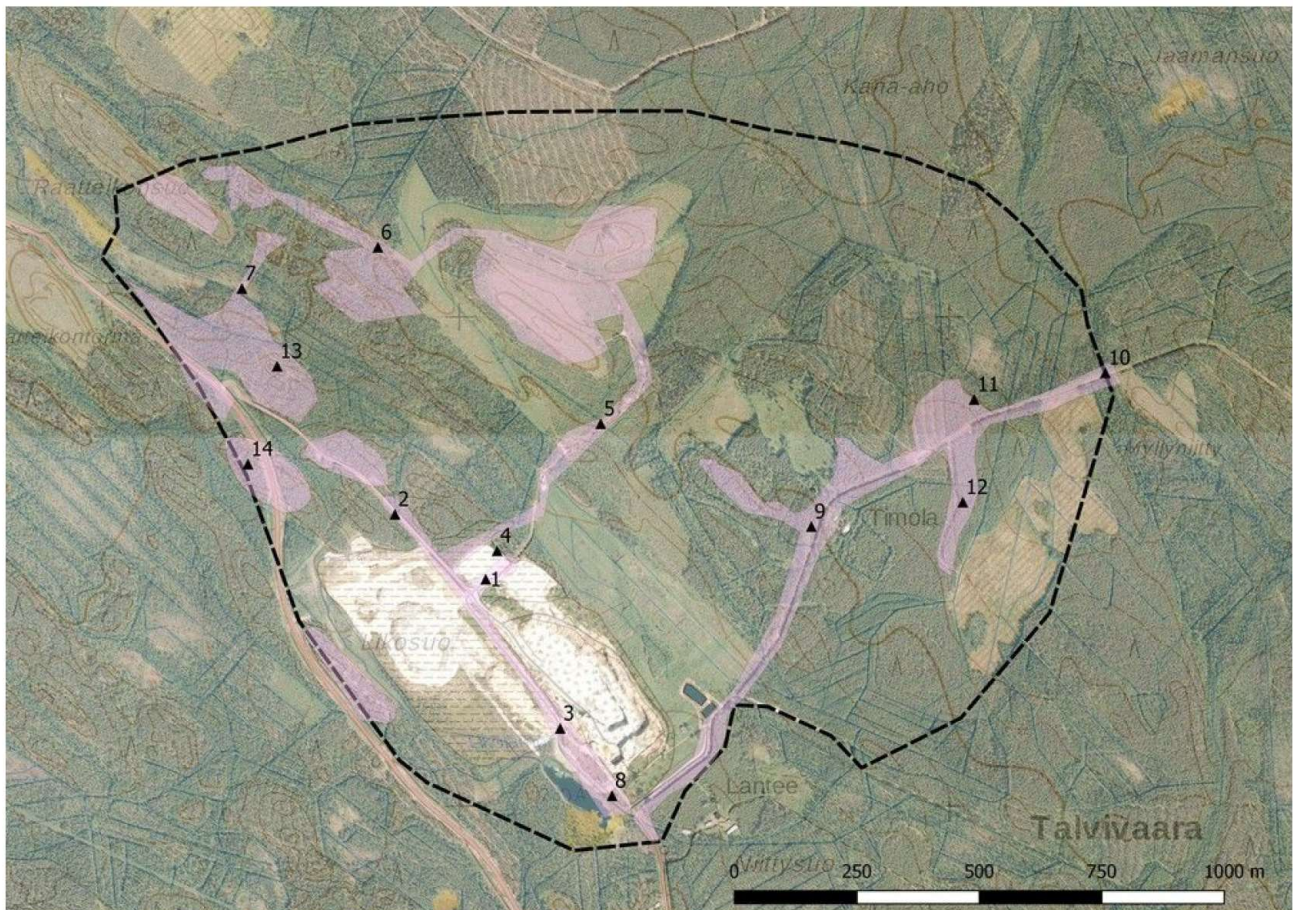
Mondo Minerals B.V. Branch Finland suunnittelee Sotkamon Uutelen kaivoksen laajentamista. Suunnitelmiin liittyen tehtiin sen alueella arkeologinen maastoinventointi toukokuun lopulla 2018. Selvityksen tavoite on kartoittaa muuttuvan maankäytön alueilta arkeologiset kohteet, jotta ne voidaan huomioida hankkeen suunnittelutyössä. Ennen inventointia alueelta tai sen lähistöltä ei ollut tiedossa muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kulttuuriperintökohteita.

2.1. Tutkimushistoria

Ensimmäinen Sotkamon muinaisjäännösten inventointi on tehty vuosina 1957-58 (Martti Linkola, Muinaistieteellinen toimikunta). Systemaattisemmin alueen muinaisjäännöksiä tutkittiin seuraavan kerran vuonna 1981 (Eeva-Liisa Nieminen ja Matti Huurre, Museovirasto). Seuraava kattavampi inventointi tehtiin vuosina 1991-1992 (Vesa Laulumaa, Museovirasto). Inventoinnin tarkoituksena oli järjestelmällisesti etsiä muinaisjäännöksiä Sotkamon reitin säännösteltyjen vesistöjen varsilta. Vuonna 1993 jatkettiin vuosien 1991 ja 1992 inventointia. Inventoinnissa tutkittiin pääasiassa Sotkamon reitin vesistöjen rantoja ja lisäksi tarkastettiin sopivilta vaikuttavien pienempien järvien rantoja. Inventoinnissa keskityttiin etsimään muinaisjäännöksiä luonnontilaisien vesistöjen rannoilta. (Esa Suominen, Kainuun museo). Vuoden 2015 Metsähallituksen kulttuuriperintökohteiden inventoinnissa on inventoitu lähialueita (Oili Räihälä, Metsähallitus). Muut aiemmat inventoinnit eivät ilmeisemmin ole kohdistuneet nyt selvittävälle alueelle tai sen lähistölle.

2.2. Menetelmä

Maastoinventointi perustui Sotkamossa tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin ja laserkeilausaineistoon. Historiallisten karttojen ja kirjallisuuden avulla selvitettiin asutuksen kehitys ja historialliset elinkeinot. Vanhin tarkempi aluetta esittävä kartta on pitäjänkartta 1800-luvun puolivälistä. Lähihistorian maankäytön vaikutuksia maisemaan ja arkeologisiin kohteisiin arvioitiin maastohavainnoinnin lisäksi mm. alueesta laaditun vanhimman vuoden 1974 peruskartan avulla. Kenttätyömenetelmä oli lähinnä pintahavainnointi. Koekuoppien kaivamiseen ei syntynyt tarvetta.

Inventoidut alueet vaaleanpunaisena, valokuvauspaikat numeroitu, valokuvat seuraavassa luvussa. (Aluerajaus on tehty arkeologista inventointia varten). Tausta-aineistot Mml 5/2018.

3. Maisema ja topografia

Alue on louhosalueen ulkopuolella lähinnä talousmetsää ja ojitettua rämettä. Avolouhoksen eteläpuolella sijaitsee Likolampi. Itäosassa virtaa Myllypuro, joka on nykyään vähävetinen. Alueella on paksuja turvekerrostumia, kuivan maan alueet ovat moreenia. Länsi- ja luoteisosassa on kallioita, jotka ovat osin paljaita kallioita. Korkeuserot ovat pääosin pieniä, lähinnä sitä esiintyy vain länsiosassa kallioalueilla, enimmillään n. 12 m / 100 m. Alue sijaitsee korkeudella n. 197,50-235 m mpy ja on pääosin supra-akvaattista. Itä- ja eteläosassa on ollut asutusta vielä lähihistoriassa.

1. Avolouhos entisen Likosuon itäosassa.
Kuva kaakkoon.

2. Louhoksen sivukivialuetta.

3. Louhoksen maakerrostumia itään.

4. Louhoksen maa- ja kiviläjitysalue. Kuva pohjoiseen.

5. Metsät ovat alueella talousmetsiä.
Kuva louhoksen pohjoispuolelta koilliseen.

6. Kallioista maastoa Raatteikonsuon itäpuolella.
Kuva pohjoiseen.

7. Rämeistä maastoa Raatteikon suon itäpuolella. Kuva lounaaseen.

8. Likolampea alueen eteläosassa, kuva luoteeseen.

9. Timolan entisiä peltoja pohjoiseen.

10. Ruopattua Myllyojaa alueen itäreunalla. Kuva pohjoiseen.

11. Kivikkoista maastoa Määtänlammentien varrella.

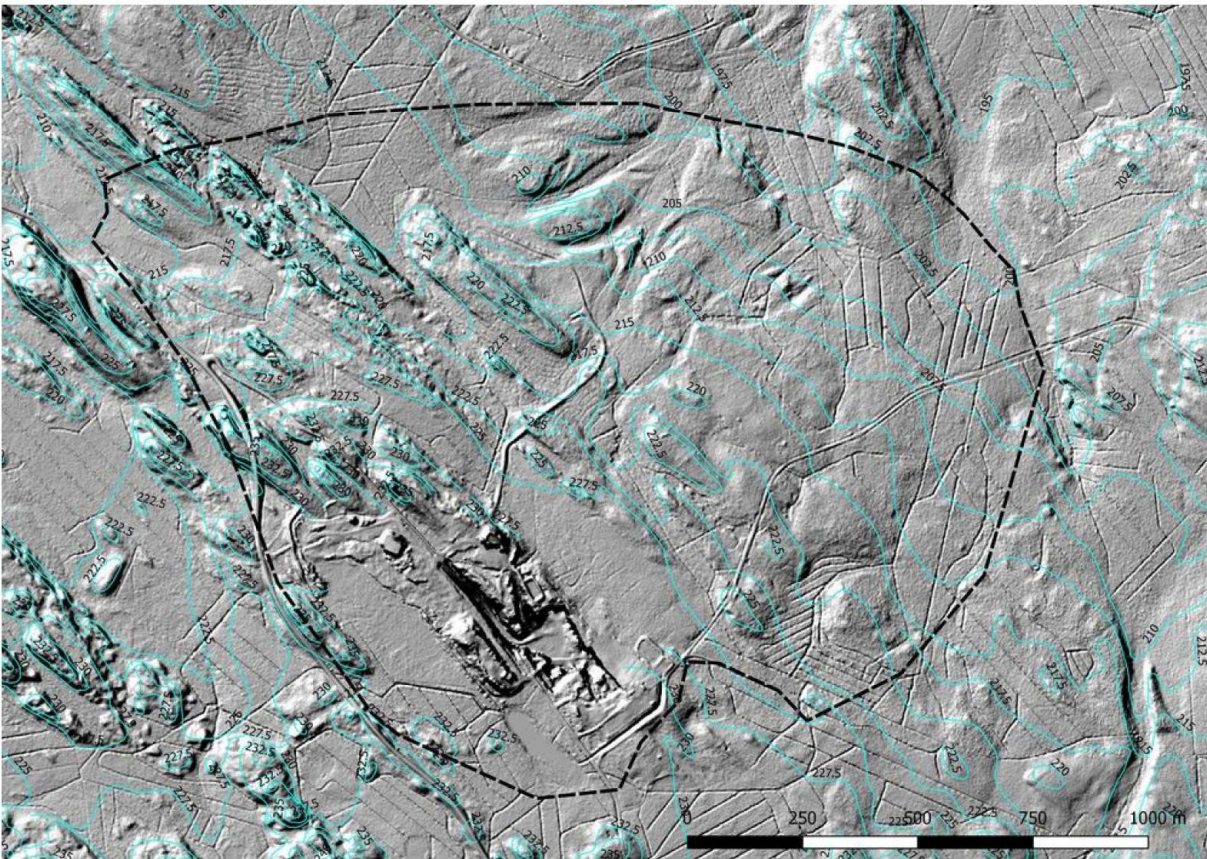
12. Metsää Timolan itäpuolella. Kuva luoteeseen.

13. Loivasti kumpuilevaa metsämaastoa Komulanlammentiestä pohjoseen. Kuva koilliseen.

14. Kallioista metsämaastoa Komulanlammentien varrella. Kuva luoteeseen.

Inventointialue vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM. Korkeusviivat turkoosina. Tausta-aineistot MML (5/2018) ja <http://www.syke.fi/avoindata>. Lähimmät tunnetut arkeologiset kohteet sijaitsevat n. 7 km:n etäisyydellä.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue sijaitsee n. 197,50-235 m mpy. Suurin osa alueesta on supra-akvaattista. Sillä ei sijaitse isompia vesistöjä eikä lainkaan hiekka-alueita. Korkeussuhteiden ja muun topografian perusteella alue ei ole potentiaalista esihistoriallisten toimintapaikkojen sijainnille. Myöskään lähialueilta ei tunneta esihistoriallisia kohteita.

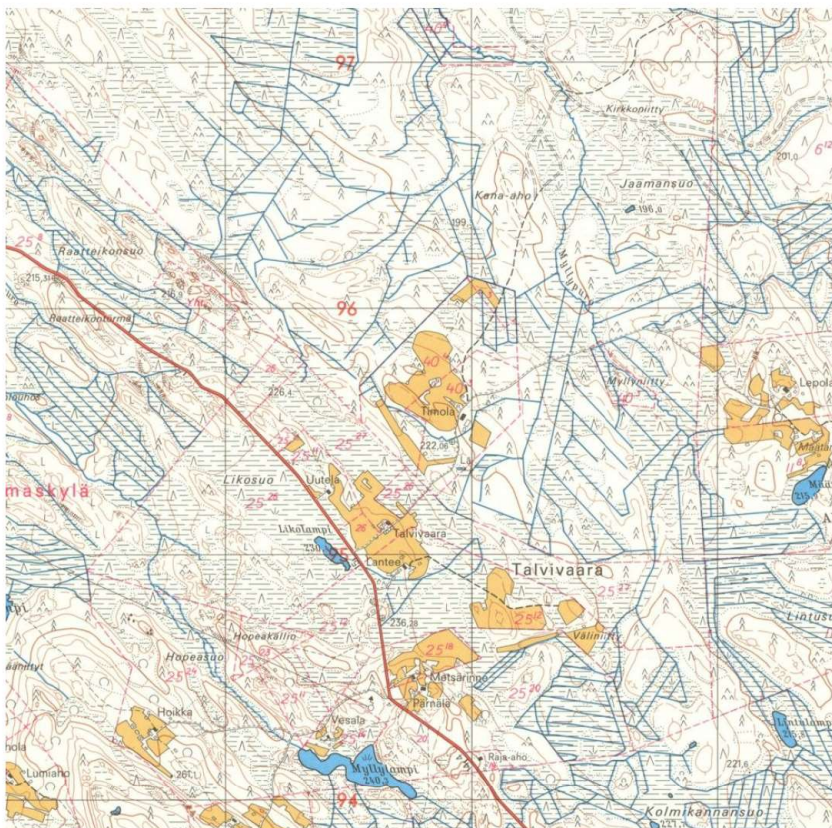
Alueella on sijainnut historiallista asutusta, joka syntyi 1800-luvulla. Pitäjänkartalle on merkitty Talvivaaran ja Timolan torpat. Tilat ovat olleet asuttuina lähihistoriaan saakka ja niiden ympärillä olevia entisiä peltokuvioita voi vielä helposti havaita maastossa. Mahdollisesti talot polttivat tervaa, mutta ainakaan lidar-aineistosta ei havaittu mahdollisia tervahautoja. Timolan talon paikasta koilliseen on Myllypuro ja sen alapuolella Myllyniitty. Mahdollisesti purossa oli toiminnassa puromylly.

Ote Claess Claessonin vuoden 1650 kartasta Kajaaninporin läänistä. Vasemmalla Jormasjärvi ja Kiantajärvi, myös Teerijärvi ja Lappajärvi on piirretty kartalle. Vanha kartta: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200910284290>

Ote pitäjänkartasta, johon merkitty mm. Talvivaaran ja Timolan torpat. Nykyisen Myllypuron varrella on voinut sijaita vesimylly. Pitäjänkartalla virta on nimellä Kohisevanpuro. Kartta: Kansalliarkiston digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6276265>

Vanhin alueesta laadittu peruskartta on vuodelta 1974. Alueella oli vielä useita tiloja peltoineen. Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa ei löydetty arkeologisia kohteita. Alueen löydettömyyttä selittävät lähinnä sijaintikorkeus ja maaperä. Sillä ei ole myöskään isompia vesistöjä tai vesistöreittejä, joiden rannoille esihistorialliset asutus ja toimintapaikat ovat tyypillisesti keskittyneet. Alueelle perustettiin torppia 1800-luvulla. Niistä Talvivaaran torppan paikka on tuhoutunut ja Timolan torppan paikka on edelleen rakennettua.

29.6.2018

Jaana Itäpalo

Hans-Peter Schulz

6. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto:

Pitäjäntkartat, Sotkamo, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>,

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus

Keränen Jorma, Uudisraivauksen ja rajasotien aika. Kainuun historia 1. 1986.

Turpeinen Oiva, Kainuun historia II. Väestö ja talous 1721-1982. 1985.